

УДК 784.14:378.03

Петро Турянський, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Юрій Добуш, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті обґрунтовано необхідність розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх педагогів як важливого засобу формування їх гуманістичних якостей. Встановлено, що використання особистісно орієнтованої технології навчання дозволить при цьому уникнути негативних наслідків сциєнтизму та технократизму.

Ключові слова: розвиток, інтелектуальні здібності, гуманістичні якості, особистісно орієнтований підхід.

Лит. 9.

Петр Турянский, доцент кафедры народных музыкальных инструментов и вокала
Юрий Добуш, доцент кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ – ВАЖНОЕ СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ГУМАНИСТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье обоснована необходимость развития интеллектуальных способностей будущих педагогов как важного средства формирования их гуманистических качеств. Установлено, что использование личносно ориентированной технологии обучения позволит при этом избежать негативных последствий сциентизма и технократизма.

Ключевые слова: развитие, интеллектуальные способности, гуманистические качества, личносно ориентированный подход.

Petro Turyansky, Docent of Musical Instruments and Singing Department
Yury Dobush, Docent of Musical Education and Conducting Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL ABILITIES IS AN IMPORTANT MEANS OF FORMATION HUMANISTIC FEATURES OF FUTURE TEACHERS

The article substantiates the need for the development of intellectual abilities of future teachers as important means of forming their humanistic qualities. It has been established that while using personally oriented technologies of teaching will enable avoiding the negative consequences of scientism and technocracy.

Keywords: development, intellectual abilities, humanistic qualities, personally oriented approach.

Постановка проблеми. Процеси демократизації вищої освіти, надання їй гуманістичної, особистісно орієнтованої спрямованості вимагають від професійної підготовки майбутніх педагогів пошуку нових шляхів якісного вдосконалення професійної підготовки, створення і реалізацію такої моделі навчання студентів, яка б дозволяла їм оптимально вирішувати складні питання своєї життєтворчості, успішно реалізовувати особистісні та суспільні цілі. Особлива увага при цьому звертається на розробку нових освітньо-виховних технологій, які б забезпечували формування і розвиток гуманістичних особистісних якостей як домінуючих у розвитку ціннісної системи у майбутніх педагогів. Здобуття вищої освіти певною мірою ґрунтується на

методологічних засадах західної гуманістичної педагогіки і психології: самоцінність особистості, створення умов для її всебічного і гармонійного розвитку, самореалізації та самоствердження, глибока повага та емпатія до неї, її свобода вибору та соціальна відповідальність тощо. Одним із засобів реалізації цих засад є розвиток у майбутніх педагогів інтелектуальних здібностей як пізнавальних.

Стан розробленості проблеми. Проблема розвитку інтелектуальних здібностей особистості вирішується на міжгалузевому рівні – на основі здобутків філософського, психологічного та педагогічного знання у дослідженнях І. Бека, О. Бодальова, Л. Виготського, Х. Гарднера, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, Л. Дяченко, Г. Костюка, Ж. Піаже, Е. Торндайка, М. Смульсона,

М. Холодної та інших. Зокрема у межах гуманістичної теорії особистості А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та інші визначили гуманістичні якості, пов'язані із проблемами самоактуалізації, самоствердження та самореалізації. Однак проблема розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх педагогів як засобу формування у них гуманістичних якостей в межах професійної компетенції не вичерпана у своєму вивченні, що й обумовило вибір теми нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування гуманістичних якостей майбутніх педагогів.

Предметом – розвиток інтелектуальних здібностей як засобу у цьому процесі.

Метою статті є обґрунтування необхідності розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх педагогів як важливого засобу формування їх гуманістичних якостей.

Виклад матеріалу. Одним з найважливіших завдань навчально-виховного процесу у вузі є розвиток інтелектуальних здібностей студентів, у тому числі майбутнього педагога. Широка ерудиція викладача, його духовність, глибина знань у великій мірі сприяє формуванню у студентів гуманістичних якостей.

Ефективність інтелектуального розвитку майбутнього педагога, підготовка до професійної діяльності в школі залежить в основному від двох компонентів: методики роботи викладача і психологічних особливостей студента.

У практичній діяльності викладача потрібно звертати увагу не тільки на зміст програмного матеріалу, а й на шляхи і методи, які сприятимуть утвердженню в них гуманістичних ідеалів.

Важливо, щоб студент зростає творчою натурою, здатною осмислювати явища і процеси. І тут треба враховувати, що і як буде сприйнято студентом, що буде їм відомо, що цікавим, що важким тощо.

Творче осмислення викладачем своєї практики сприяє його професійному росту. Ніякий багаторічний досвід автоматично не спрацьовує. Результативно подати навчальний матеріал можна при врахуванні психологічних особливостей того чи іншого студента. Важливо при цьому брати до уваги два типи впливу – імпульсивний та вольовий. В основі першого з них лежить актуальна ситуація, конкретне “миттєве”. Переживання студента тут такі, що він не завжди відчуває себе суб'єктом поведінки, не виявляє само активності Я. При вольовій поведінці осмислюється майбутнє. Ситуація сприймається не безпосередньо, а в уяві. В результаті студент керується метою своєї майбутньої професійної діяльності, яка спонукає його до пошукових дій.

Багаторічний досвід роботи показує, що висока ерудиція, інтелект забезпечують ефективне формування у студентів гуманістичних якостей.

Розвиток інтелектуальних здібностей майбутніх педагогів є складовою загального інтелектуального розвитку особистості, здійснення якого М. Смульсон визначає за умови, “коли, по-перше, відбуваються якісні зміни певного психічного явища, які стосуються перебудови його глибинних механізмів і відповідної діяльності, по-друге, ці якісні зміни виступають як саморозвиток. Так, інтелектуальний розвиток (саморозвиток) має місце тоді, коли відбувається функціонально-структурне інтегрування інтелекту, ампліфікація (поширення, збільшення – прим. П.Т.) і перетворення ментальних моделей світу, якісні зміни у змісті понять та в операціях, з допомогою яких здійснюється інтелектуальна діяльність” [8, 357]. Слід пам'ятати, що рівень кваліфікації майбутнього педагога безпосередньо залежить не від обсягу отриманих знань, а від його індивідуальних особливостей та інтелектуальних здібностей, які визначають міру засвоєння знань, а тому ефективність підготовки до професії виявляється практично в рівній мірі залежною від інтелекту. Л.В. Дяченко визначає інтелектуальний розвиток у вищій школі як вдосконалення логічного, абстрактного, творчого мислення індивіда і здатності його практичного використання у процесі особистісного і професійного становлення. Інтелектуальні здібності майбутнього педагога виявляють себе в умінь і навичках: розуміти завдання в різних формулюваннях і контекстах; самостійно поповнювати знання і орієнтуватися в стрімкому потоці інформації; знаходити необхідну інформацію в різних джерелах; тривалий час знаходити тематичну інформацію; застосовувати інструментарій для підготовки і здобуття інформації; переробляти отриману інформацію, систематизуючи її за певними ознаками; аргументувати власні вислови; встановлювати асоціативні і практично доцільні зв'язки між інформаційними повідомленнями; виділяти головне в інформаційному повідомленні; застосовувати інструментарій для підготовки і передачі інформації, креативного її використання [4]. Таким чином, інтелектуальні здібності майбутнього педагога виявляють ті розумові операції пізнавальної діяльності, яка відбувається відповідно до рівня розвитку та індивідуальних особливостей його фізично-тілесної, чуттєво-почуттєвої, емоційно-психічної та інтелектуально-раціональної сфери. Взаємодія чуттєвого та раціонального складає механізм генерування

знання людини про оточуючий світ та себе у ньому. У суб'єкт-об'єктних пізнавально-навчальних стосунках майбутнього педагога із оточуючим світом особистість учня (дитини) є основним об'єктом вивчення (пізнання), а також і процес його навчання і виховання в межах певної спеціальності і спеціалізації педагогічного вишу. На рівні емпіричного пізнання майбутній педагог збирає, накопичує інформацію, фіксує зовнішні прояви та властивості про об'єкт свого пізнання. На цьому рівні дійсність відображається у формах відчуттів (зорові, слухові, дотичні, смакові, нюхові), сприйняття (синтез окремих певних відчуттів) і уявлення (узагальнений чуттєво-наочний образ предмета, конкретне, цілісне відображення у свідомості предметів і явищ). На відміну від чуттєвого і, водночас, у взаємозв'язку з ним *δῖ δὶ δ' αὖτ' ῥα* *раціональне пізнання*, яке найбільш повно й адекватно виражене у мисленні – у поняттях (які допомагають виділити у об'єкті пізнання суттєве, загальні властивості, ознаки, функції), судженнях (логічний зв'язок декількох понять), висновках (умовиводах), у яких відображаються суттєві зв'язки між об'єктами, закономірності їхнього розвитку. Таким чином, сам інтелектуальний розвиток є безперервним процесом пізнання, який здійснюється у діяльності відповідно до певного типу інтелекту.

За теорією Г. Гарднера, виділяють 7 типів інтелекту, які майже повністю збігаються з відомими видами здібностей та обдарованості: 1) лінгвістичний – здатність створювати і передавати інформацію (поети, редактори, журналісти); 2) музичний – здатність виконувати чи створювати музику (виконавці, композитори); 3) логіко-математичний – здатність досліджувати категорії, взаємовідношення, оперувати символами (математики, вчені); 4) просторовий – здатність сприймати, уявляти і створювати просторові композиції (архітектори, інженери, хірурги); 5) тілесно-кінестезичний – здатність виконувати і використовувати рухові навички (танцівники, спортсмени, механіки); 6) інтраособистісний – здатність керувати своїми почуттями, розрізняти, аналізувати і використовувати інформацію у своїй діяльності (письменники, юристи); 7) інтерособистісний інтелект – здатність помічати і розуміти потреби і наміри інших людей, керувати їхніми настроями, передбачати поведінку в різних ситуаціях (політики, педагоги, психоаналітики, політологи) [6, 88]. Сучасна парадигма української освіти орієнтована на нові потреби суспільства; вироблення нової системи цінностей у молоді і нових відносин між викладачем і студентом; формування такої

мотивації навчання, яка допоможе подолати технократизм освіти, актуалізувати власну систему цінностей, самореалізуватися та самоутвердитися.

Поняття “самоутвердження” є міжгалузевим, актуальним як для філософії, педагогіки та психології. Самоутвердження – це стійке прагнення людини до високої оцінки і самооцінки своєї особистості, що спонукає її до активної діяльності і поведінки. Задоволення цієї потреби відбувається по-різному: у результаті підвищення дієвої активності і досягнення вагомих результатів у якійсь діяльності [7, 315]. Таким чином прослідковуємо процес самоутвердження особистості у процесі формування гуманістичних якостей майбутніх педагогів шляхом самовизначення. Нова парадигма освіти має за основу суб'єкт-суб'єктні відносини у навчальному процесі, коли викладач більше допомагає студентові вчитися, ніж навчає його. Суть нової парадигми вищої освіти полягає у зміні ролей учасників навчального процесу, коли студенти самі відповідають за своє навчання. Головне завдання викладачів – сформувати потяг і творче ставлення студентів до навчання, створити для цього відповідні умови. Викладач виступає скоріше у ролі тренера, який розробляє план гри, дає корисні поради і контролює роботу учасників команди [1, 190]. Шлях самовизначення майбутнього педагога передбачає свідоме виявлення і встановлення власної позиції у професійному самовизначенні. Слід зазначити, що для світоглядної ментальності українців характерна повага до іншої особистості, її внутрішнього світу, емоцій, почувань, волевиявлення, що відповідає вимозі самоутверджуючого, особистісно орієнтованого виховання.

Найвищою в ієрархії потреб людини можна вважати потребу самореалізації. Самореалізація особистості – це процес покладання-здійснення людиною свого “Я” у світі, що передбачає найоптимальнішу для конкретної людини взаємодію сутнісних сил, розгортання яких є мірилом людинотворчого потенціалу конкретно-історичних типів соціуму та культури. У сучасній філософії дедалі більшої ваги набуває ідея “гомеостазису” людини й світу [9, 563 – 564]. Причому рівновага, як основа принципу гомеостазу, є поняттям динамічним, рухомим, оскільки пов'язана з постійним процесом розвитку та саморозвитку оточуючого світу, всесвіту, особистості, прагненням самоактуалізації та саморегуляції на всіх етапах її онтогенезу. З точки зору adeptів “гуманістичної психології” (А. Маслоу, Б. Кеннон, Д. Роджерс та ін.), у розробках якої

поняття особистості поєднано із здатністю людини до самоактуалізації, умінням злитися із своєю внутрішньою природою, вибрати свою мотивацію до життя, здатністю постійно розгортати свої потенції. Процес самореалізації особистості пов'язаний із збереженням гомеостазу, оскільки людський організм є надзвичайно складною системою, що відображає єдність тіла, душі та розуму, природних та соціальних зв'язків і прагне зберегти стабільність у взаємодії з оточенням. Поняттям стабільності у даному випадку окреслено стан динамічної рівноваги людського організму, світу як системи, що зберігається завдяки протидії зовнішнім і внутрішнім впливам, що порушують цю рівновагу. Велике значення при цьому має здатність людини до випереджаючого відображення, бо саме воно дає змогу швидко і ефективно реагувати на зміну зовнішніх впливів і здійснювати відповідну саморегуляцію [2, 87]. Покликання педагога полягає у допомозі своєму вихованцеві само реалізуватися, що можливе лише за умови власної самореалізації та досягнення гармонії і рівноваги у стосунках зі світом.

Кожна людина – неповторна особистість не тільки внаслідок унікальності її генофонду, але й завдяки власним зусиллям, спрямованим на розвиток та реалізацію природного потенціалу. Майбутній педагог, коли засвоює морально-правові норми, теоретичні та методологічні засади професійної діяльності, базові знання дисциплін основного циклу та спеціалізації, методичні навички та уміння стає не просто представником обраної професії, спільноти педагогів, а продовжує залишатися унікальною особистістю саме тому, що усі зовнішні впливи пропускає через внутрішню духовну призму. Отже, виробляє власне ставлення до життя, створює, будує власну особистість, у кінцевому випадку і життя. Таким чином, самореалізація та самоутвердження особистості майбутнього педагога формується як основа гуманістичних якостей особистості майбутнього вчителя в умовах гуманізації освіти.

Як зазначає С. Гончаренко, визначальним у тлумаченні суті гуманізації освіти є філософське тлумачення гуманізму – змінюваної з історією розвитку суспільства системою поглядів, яка визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Відповідно до цього гуманізації освіти і гуманізацію школи в широкому значенні слід розуміти як їх переорієнтацію на особистість,

на формування людини як унікальної, цілісної, творчої індивідуальності, що прагне максимально реалізувати свої можливості (самоактуалізування), яка відкрита для сприймання нового досвіду, здатна здійснювати свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Одночасно гуманізація освіти означає створення найсприятливіших умов для усвідомлення й реалізації особистістю своїх потреб та інтересів. Гуманізація освіти – це процес і результат пріоритетного розвитку загальної культури і самоствердження особистості, формування особистісної зрілості [3, 157]. Таким чином, формування гуманістичних якостей майбутніх педагогів відбувається у процесі гуманізації освіти шляхом утвердження нової парадигми особистісно орієнтованого навчання і виховання як технології.

Сформовані гуманістичні якості майбутнього педагога становлять один із аспектів його компетентності, яка у Законі України “Про вищу освіту” (набрання чинності відбудеться 06.09.2014 року) визначена як “динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти” [5]. У свою чергу професійна компетентність визначає зміст педагогічної діяльності, а також вимоги, які вона ставить перед майбутнім педагогом.

Висновки. Інтелект та інтелектуальні здібності є найбільшим важливим чинником успішності в професійній діяльності, відображають здатність майбутнього педагога до пізнання як специфічного різновиду духовної діяльності, процес осягнення навколишнього світу, отримання й нагромадження знань. Однак здійснення професійної педагогічної діяльності у майбутніх педагогів пов'язана із особистісно орієнтованими знаннями, уміннями і навичками, що забезпечують освітній процес новими методиками із гуманістичним спрямуванням; орієнтують на цілісно-розумовий та морально-естетичний зміст навчання, привнесення в нього елементів духовної самобутності та реальної самодіяльності, актуалізацію власної системи цінностей, самореалізацію та самоутвердження, що є основою формування гуманістичних якостей майбутнього вчителя.

І. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / Соціологія: теорія, методи,

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

маркетинг: наук.-теор. Часопис. – 2004. – № 4. – С. 189 – 199.

2. Гомеостаз // Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с. – С. 87 – 88.

3. Гончаренко С. Гуманізація освіти / С. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 156 – 157.

4. Дяченко Л.В. Інтелектуальний розвиток студентів в процесі професійного навчання / Л. Дяченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Pedagogical/53125.doc.htm

5. Закон України “про вищу освіту” [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>

6. Лейтес Н.С. Одарённые дети / Н. Лейтес // М.: АСАДЕМА, 2007. – 332 с.

7. Самоутвердження // Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

8. Смольсон М.Л. Интеллект / М. Смольсон // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 356 – 357.

9. Табачковський В. Самореалізація / В. Табачковський, Г. Шалашенко // Філософський енциклопедичний словник [за ред. Шинкарука В.І.] – К.: Абрис, 2002. – 742 с. – С. 563 – 564.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2014

УДК 378.6:001.7

Лада Швачка, асистент кафедри педагогіки та методики професійного навчання
Української інженерно-педагогічної академії

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Стаття присвячена питанню підготовки майбутніх викладачів вищої школи, а саме технології проблемного навчання в розвитку їх професійної самоосвітньої компетентності, що в сучасних умовах організації навчально-виховного процесу магістратури зі спеціальності “Педагогіка вищої школи” набуває вагомості актуальності.

Ключові слова: технологія, проблема, магістрант, підготовка, розвиток, самоосвіта, компетентність.

Рис. 1. Літ. 6.

Лада Швачка, асистент кафедри педагогіки та методики професійного навчання
Української інженерно-педагогічної академії

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ

Статья посвящена вопросу подготовки будущих преподавателей высшей школы, конкретно технологии проблемного обучения в развитии их профессиональной самообразовательной компетентности, что в современных условиях организации учебно-воспитательного процесса магистратуры “Педагогика высшей школы” приобретает значимую актуальность.

Ключевые слова: технология, проблема, магистрант, подготовка, развитие, самообразование, компетентность.

Lada Shvachka, Assistant professor of pedagogy and methodology of professional education of
the Ukrainian engineering pedagogics Academy

TECHNOLOGY PROBLEM-BASED EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF SPECIALTY COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN A GRADUATE

The article is devoted to the training of future teachers of higher school, specifically the technologists of problem-based education in the development of their professional competence, self-educational that the educational process “Pedagogy graduate high school” is of significant relevance.

Keywords: technology, the issue, the undergraduate, preparation, development, self-education, competence.

Постановка проблеми. Самоосвіта є невід’ємною умовою професійної діяльності, яка є фактором особистісно-професійного зростання викладача, а також диктується соціальним замовленням

суспільства. У наш час викладач вищої школи – носій високих ідеалів, здатний реально впливати і формувати світогляд молоді. Саме тому проблема розвитку професійної самоосвітньої компетентності майбутнього викладача набуває